

“مانی کوردی ل نـو ووت و دید جیاواز کانی ئددبی جیهانی، لککوت و کاریگاری کانی” . د شاد کاوانی

د شاد کاوانی: فرهادی بن مایکی بههز به دیاری کردنی مانی باش و ناواز. ئوانی زمان ساد دکنن و چپک چدکنن و ئمان نووسران کن پانتایی بیرکردن و یان بچووک و ههگای م عریف یکی پت و و بههز نین.

د شاد کاوانی: کمممک ماننوسی تاز پیدابوون فیری ئو بوون دمن دبت ممان زمانی سادبت و گرگی گای تدانبت، دیان وبت خیایان لگه خوئرانیان بگونجمن من پم وای پانتایی بیرکردن و ئم ماننوسان خی ساد و ساکار و به ئو و خیایان هست به و بکن لگه ئاستی خوئران کانیان دابزیوون.

د شاد کاوانی: مژووی ماننوسانی جیهانی ئم می سلمان دوو، ک هـموو ئو مانان سـرکـوتـوترن ک ل گانن و ووداو کان فری و هـمـچـشـنی زـددـتر سـرکـوتـوترن ل وای ک ماننوس یخی تـنـیا یـک ووداو بگرت و تا کتایی به دواى دابچت.

لکککینن و: د شاد کاوانی ماننوس و خندگر.

پشکی: .

مان وک دیارترین و تازترین ژانری سـرکـی ئددبی، بت بت بابت و وانینی جیا جیا ناوئند زانستی و ئددبی کانی جیهانی و وک سـیـرـوـر تـکی ئددبی خی خزانند ت ن و سـرـجـم ئددبیاتی نووسراوی جیهان و ئددب جیاواز کانی گلان و هر یـکـیـان به زمانک و کلتور کی جیاواز و ل لگای مانن و دید و وانین و بجم و دابون ریت و تایب تمندی کانی کمممگکای خیایان نیشاند ددن. چپک و مان ل شوای ژانر کانی دیکى ئددب به ساد و ساکاری ل هـناوی پـخـشان و ل دایکبوو پاشان خراین ن و فرهنگ و

کایه‌کانی ژیا نی مره، بلم جهره ووی له مژووی نه‌د‌بیه‌وه بهمان
د‌رگایای به‌س‌رو خواستی مره‌قاییه‌تی کردو دواتر گ‌ش‌ی به‌رچاوی
به‌خ‌یه‌وه بینیه.

به‌نه‌وه‌ی به‌راورد‌ه‌کی نه‌د‌به‌ی زانستیان به‌که‌ین، د‌به‌ت سه‌ره‌تا بزانی
ژانری به‌مان چیه و چن و که‌ی و‌ک به‌وستیه‌کی نووسین ووی کرد‌ت
نه‌وه نه‌د‌بیاتی جیهان و مژووی نه‌د‌به‌ی نووسراوی کوردی، نه‌م له
کوه‌ی نه‌م هاوک‌شه‌یه نه‌د‌بیه‌ه داین، که به‌مان و‌ک به‌وت‌ه‌کی تاز و
ه‌نووک‌یه دونه‌ی نه‌د‌ب پیدا ت‌د‌به‌پ‌ت.

سه‌ره‌تا: .

به‌ش‌ی به‌مان به‌وش‌ی نه‌ف‌ه (novel) د‌گ‌گ‌ت‌وه به‌ سه‌ره‌تا‌کانی
سه‌د‌ه‌ه‌ژد‌ه‌ دوا به‌دوا‌ی وش‌ی نه‌ف‌ه‌لا (novella)، له سه‌د‌ه‌کانی
ناوه‌استدا به‌چیر‌ک به‌کارده‌ه‌نرا. و‌ک ناسنام به‌ره‌یس‌ندوه و
گ‌انکاری به‌سه‌رداها‌توه، نه‌ستا وا داد‌ن‌رت که به‌مان چیر‌که‌کی
به‌خشانیه که زیاتر له به‌نجا ه‌زار وش‌ی له خ‌ به‌گر‌ت. به‌مان له
چیر‌ک زیاتر سه‌رنج د‌خ‌ت‌ه سه‌ره‌پ‌ره‌سه‌ندی که‌سایه‌تیه‌کان. به‌مان
له ه‌موو ج‌ره و ژانر‌کانیدا له‌که‌ینه‌وه له‌سه‌ره‌ د‌روونی مره‌ف
د‌ه‌کات.

م‌ژووی به‌مان نی جیهانی: .

ه‌ره‌چ‌ند‌ به‌مان له چاو ژانر‌کانی تری نه‌د‌ب در‌نگ و‌خت ها‌ت نه‌وه
ف‌ره‌نگی ژیا نی مره، د‌قه‌ی به‌مان که به‌شه‌وه‌ی به‌خشان نووسرا‌به‌ت
نه‌وه‌ک‌شیر و به‌یه‌که‌م به‌مان له م‌ژووی مره‌قاییه‌تی دابن‌رت و به‌
ت‌واوی به‌شه‌کانیه‌وه ما به‌ت‌وه، به‌مانی (که‌ری ز‌به‌ین) - له نووسینه
نووس‌ره و ف‌له‌سووفی نه‌مازیغی له‌کیوس نه‌پ‌لیوس، له س‌ای (۱۲۵ -
۱۸۰ز) نه‌گ‌رچی به‌مان‌کی دیک‌ه پ‌ش‌نه‌وه ه‌یه به‌ناوی (سه‌ریکون) له
نووسینه (گ‌ای‌س پ‌تر‌ن‌یس نه‌ریت‌ره) که له س‌ای (۶۶ ز) مردوه و
به‌مان‌کی ت‌ن‌زئام‌زه، به‌به‌ام به‌نا‌ت‌واوی گ‌یشته‌ت‌ه د‌ستی خو‌ند‌ران
و ه‌ند‌ک به‌شی له ف‌وت‌اوه. به‌یه‌ به‌مانی (که‌ری ز‌به‌ین) یه‌که‌م
به‌مانی که‌نه که د‌قه‌که‌ی هیهی له نه‌ف‌وت‌ا‌به‌ت و و‌ک خ‌ی ما به‌ت‌وه.
به‌مانی (که‌ری ز‌به‌ین) به‌شه‌واز‌کی نو‌ه نه‌د‌به‌ی و به‌شه‌وه‌ی
پ‌که‌ه‌ت‌ه‌گ‌راییه نووسراوه‌ت‌وه که که‌م‌به‌که‌چیه‌که له‌خ‌ د‌گر‌ت، که‌سی
یه‌که‌می تا‌ک ووداوه‌کان د‌گ‌گ‌ت‌وه، نه‌وه شه‌واز‌ی له‌م به‌مان‌دا
به‌کارها‌توه، له سه‌رد‌ه‌م‌کانی دواتر له گ‌له‌که به‌مان‌دا به‌کاره‌نرا
و سوودی له و‌رگیرا و تا نه‌ستاش سوودی له و‌رد‌گیر‌ت.
له‌کیوس نه‌پ‌لیوس، نووس‌ره‌کی لاتینی و گ‌وتار‌به‌ژ‌کی نه‌مازیغی

نمیدید و فیل سووف و زانای سروشت و ماننووس و شان نووس و داستانووس و شاعیر بوو، خپپکی ناوچپای نیمیدیا بوو، کپ دپکپو و واتی جپزائیری ئستا. لپ سایی (۱۲۵ ز) لپ شاری مادور (مداوروشی جپزائیر) لپ دایکبوو، لپ سایی (۱۸۰ز) کپچی دواپی کردوو.

سپرتای پپمانی ئو و وپی نو:.

لپ دواپی ئو، توپژرانی ئدپی، باسی پپمانی "دپن کیشپت" ی پپمانووسی ئیسیانی میگپ دی سپرفانتس (۱۵۴۷ - ۱۶۱۶ز) دپکپن، کپ بپ دوو بپش لپ سایی (۱۶۰۵) و (۱۶۱۵) بپاوی کردپت و بپ یپکپم پپمانی ئوروپی نو، بپ یپکپم گپورپترین کاری ئدپی بیی جیهانی دادپن و بپ زپربپای زمانپکانی جیهان وپرگپ دراو.

پپمان لپ جیهانی عپرپی:

بپمش هونپری پپمان زپر دواتر دپگاتپ جیهانی عپرپی و پپمانی ئاقیبت خپر (حسن العواقب) ی زپینب فپواز کپ لپ سایی (۱۸۹۹ز) دپرچوو، بپ یپکپم پپمانی عپرپی دپتپ هپژمار، دواپی ئویش پپمانی دپی پیاو کپ (قلب الرجل) ی لپ بیبپ هاشم کپ لپ سایی (۱۹۰۴ز) بپاوی کردپت و، پاشان پپمانی بپدیع و فواد (بدیعة و فؤاد) ی عپفپ کپرم دپت، کپ سایی (۱۹۰۶ز) بپاوکراو پت و. ئپم پپمانووسپ ئافرپتانپ، پپشنگی پپمانی زمانی عپرپین و هپرسپکیان خپپکی وپاتی لوبنانپ. ئپم لپ کاتپکدا کپ تا ماو یپکی زپر و بپر لپ دپزینپ وپی ئپمانپ، لپ مپژووی ئدپی عپرپیدا، پپمانی (زپینب) ی محپممد حوسپن هپیکل، کپ لپ سایی (۱۹۱۴ز) بپاوبپت و، کپ بپ یپکپم پپمانی عپرپی دپزانرپت.

پپمان لپ ئدپبیاتی کوردیدا:.

کپچی زپر لپ و بپکاوپ خپتر لپ ئدپبیاتی کوردی لپ ووی گپانپ و و، وپکوو هپموو بوارپکانی دیکپ، لپ دواپی ئدپبیاتی وپاتانی دیکپ دپت، یپکپم پپمانی کوردی، لپ سایی (۱۹۳۵) لپ لایپن عپرپی بی شپم (۱۸۹۷ - ۱۹۷۸)، لپ ئپرمپنستان بپ ناوی (شپانپ کورمانجا) بپاوکراو پت و کپ بپ پیتی ووسی نووسراو، بپمش (شپانپ کورمانجا) دپپتپ یپکپم پپمانی کوردی کپ چاپ و پپخش کراپت.

پپش ئو، پپمانی (مپسپلی وپژدان) کپ ئپحمپد موختار جاف لپ سایی (۱۹۲۷ - ۱۹۲۸) نووسیویپتی، بپپام ئو کات و بپ هپی نپگونجانی بارودپ خپکپ، یان هر بارودپ خپکی دیکهی په یوه ست به نووسره که یوه، ئپم پپمانپ چاپ نپکرا و بپ دپستنووس مایپ و، تا

دوای ساځانی حفتا، ئینجا چاپ و باوکرایه وه. یکه کم مانې چاپکراوی کوردی باشووری کوردستان، مانې (پشم رگه) یه، که دکتار هیمی قازی نووسیوییتې و سه رتا له ساې (۱۹۵۹) له شاری ئیروانی وهاتی ئرمینیا چاپ کرا و چاپی دوو میشی له به غذا له ساې (۱۹۶۱) به او به ته وه.

قه ناغه کانی مان:

ماننووسان، ئمان به پې قه ناغ و گشه ی که مایه تی و هزری و پویستی ئدې بی و که رسته کانی نووسین و م عریفی تاکه کانی که مگا کانیان گشه دکن و به وونیش د بینین نه وه دوای نه وه قه ناغی تاز و له ستایل و م دلی نووسینی مان سه ر ه ددېن. به نمون له هر قه ناغ که هیچ که له ماننووسان له قه ناغی په ش خپان نام نه وه. هر واک قه ناغ کانی جیهانی به گشتی به جره یه.

مانې سه دې نه زده م

له نیوې یکه می سه دې نه زده مان له ژر کاریگری سه رد می په شو تر بوو. له م سه دې دا گرنگییه کان زیاتر له بیر و هه ست. له سه ر سروشت و خپا بوون.

گه تی بنچینه ی مانې مانسییه و جختیان له سه ر توانا حییه کان ده کرد وه. له مان نه مانسییه دیار کان (جین ئیر) که له ساې ۱۸۴۷ له نووسینی چارلېت برنتیه ی که مین نمون یه له ناو مان سه ر که توو کان د ربار ی په رو رد کار و پیاو نادیار.

نمونه ی که دیک (وزرین هایت) که له سا ۱۸۴۷ به قه مې ئیمیه به نت نووسراو ته وه، که ئویش مان نه کی مانسییه.

هر وها مان نه که ی هـرمان م لفیل له سه ر سروشتی باش و خراپ به ناوې (م بی دیک) که له سا ۱۸۵۱ نووسراو ته وه، (نام سور که) و (ما ی حوت گبه) مانې ناسانیل ه پرن، که د ربار ی گوناخ و پیوریتانیزم بوو. ئمان و چه ندین مان تر نمون ی مانې نه و سه رد م نه.

مانې سه رد می فیکته ریا

مان ه نه د جگیر و دام زراو بوو که بوو زا ترین نووسینی ئدې بی له ماو ی فرمان وهایی شازنه فیکته ریای ئینگلترا (۱۸۳۷-۱۹۰۱). ماننووس فیکته ریاییه کان به رپه رچدان وهی قار مان خا و و چاک کار کانی چینی مامناو ندیان دزی که م گه و فربوونی هه له است وه له ناو زنجیره ی که هه ی مر قدا به رجه ست ده کرد.

مانځنۍ والکټ سکټ بوو هې نووکاري ل نووسنی ووداو کانا. نووسر ډیکټريان ب ناوبانگ کان وک چارلس ډیکنس، باشتري مانووسی ټينگليزي سردمي ډیکټريان، (کريسمس کارډي) ل سا ۱۸۴۳ نووسیوو. لويس کاکا (چارلس لډويج دجسن) سرکشيپ کانی ټاليشا ل وندلاند، ل سا ۱۸۶۴ و (بناو شوو شووشپيک) دا ل سا ۱۸۷۱ نووسیوو.

مانځنۍ ياليزم

ټم ټباز دواي شوشپيکشي پيشسازي ل سددي نژددا ټو جر ياليزم سري هدا. ک ټټکر دنوې ټايداليزم و مانتيسيزم ژانراي پشو بوون. ياليزم بخرايي گشيسند و گډا ب سروشنگراي ک بارودخي کسايپتيپکان ټشبنتر و بپهزبووون بپهزي سروشتيانو.

نموونې ټمانځنۍ سروشنگراي (کابينې خا ټم) هاريت بيچر ستو، ل سا ۱۸۵۲ دبرباري شپي ناوخي ټمريکا نووسيويي. دوو ټمانځنۍ ډيک ل لاي (ټم ساويپر) ل سا ۱۸۷۶ و (سرکشي هکلبري) ل سا ۱۸۸۵ للاين (مارک تواین) و (ساموئل لانگهرن کلانس) نووسراون، دواچار بوون ټ مانځنۍ ب ناوبانگ ل ټمريکا.

ټمانځنۍ (مډرنټ) و سددي هاوچرخ

ټمانځنۍ سددي بيستم بپر دوو قناعي ټدبیدا دا بپشدکرت. ټدبياتي مډرنټ (۱۹۰۰-۱۹۴۵) و (ټدبياتي هاوچرخ-تاكو ټم) ک پستمډرنټپ. ل ټمانځنۍ مډرن و هاوچرخدا پرسپاري بوونی، سترانگيري بپر هکارکاني مرډا، سروشتي حقيقت و استی، فرمفي سرکي ټمانځنۍ.

ټمانځنۍ ټم سددي ټنگدانوې ووداو گورکاني گتین وک جنگي دوو مي جيهاني و جنگي فتنام و هررشيما و جنگي سارد و شپي کم نيزم. ټمانځنۍ ب ناوبانگ کان وک ټمانووس ډيرجينيا ولف، ټمانووس جيمس جيس، ل ک ب ناوبانگتري ټمانځنۍ دژ جنگه لپر جنگي يکمي جيهاني نو ب وسراو ټو. هرروها ټمانووسي ټمانځنۍ ئيرخ ماريا ټيمارک و (ډنگ و دمارگيري) ټمانووس و کورتچيرکنووسي ټمريکي ويليام فلکنر باس ل پوکانوې باشوور دکن ل دواي جنگي ناوخي ټو و ټا.

ټمانځنۍ پستمډرن

هـ.رچـځـنـدـ ځـيـالـيـزـم و سـرـوـشـتـگـ رـاـيـي ځـيـمـاـنـيـان بـرـد ځـيـسـرـدـځـيـمـي هـا و چـځـرـځـي سـريـاـليـسـتـي کـځ تـځـيـدـا کـځ سـاـيـځ تـيـځ کـان کـاريـگـځ رـتـر بـوون. لـځ ځـيـمـاـنـي سـځـدـځي پـځـسـتـمـځ دـځـرـنـتـځ، هـا و چـځ رـځ، حـځ قـيـقـځ تـي ځـيـفـسـوـنـا و ځي و ځـيـا ځ و ځـيـمـاـنـي ځـيـکـاري لـځ ځـدـځ گـرـځت. جـځ ځـلـځ سـځ ر ځـي و ځي کـځ مـځـځ لـځ لـا يـځـن هـځـزـځ کـي بـځ هـځـزـتـر ځ و ځ فـرـمـانـځ و ا يـي دـځ کـځ ت دـځ کـا تـځ و ځ و گـځ رـد و و نـيـش بـځ تـځ نـهـا هـځ کـار ځ ک شـيـنـا کـځ تـځ و ځ. ځـيـمـاـنـي مـځ دـځ رـنـځ کـان زـمـانـي کـي گـا تـځ ځـا مـزـي تـځ د ا يـځ و مـتـمـانـي کـځ مـتـر بـځ نـځ رـيـتـځ کـان و چـځ نـيـيـځ تـي بـا سـکـرـدـنـي کـا تـځ کـان لـځ چـيـر ځ کـځ کـانـد ا پـيـشـانـد ځ د ا ت. ځـيـمـاـنـي پـځـسـتـمـځ دـځـرـنـتـځ کـان و ځ ک: (ځـيـنـگـي مـځ ر) ١٩٨٢، لـځ لـا يـځـن ځـيـسـ و ا لـځ کـځ ر، (لـځ خـو ځـنـي سـارـد) لـځ لـا يـځـن تـرـو مـان کـا پـو ت لـځ سـا ځي ١٩٦٦، (ځـيـگـځ کـان) ځي ځـا لـځ کـس هـا لـځي لـځ ١٩٧٦، (تـر س لـځ فـځ يـن) ځـيـرـيـکـا يـځ نـگ کـځ لـځ سـا ځي ١٩٧٣، پـځـشـنـگـي ځـيـا لـيـسـتـځ کـان، ځـيـمـاـنـي ځـيـفـسـوـنـا و يـي (١٠٠ سـا ځ تـځ نـهـا يـي) گـا بـځ لـځ گـا ر سـيـا مـار کـځ ز.

ما نى ناو خ: .

لـ سـ رـ تـا کـا نـی دـیـی شـسـتـ کـا نـی سـدـی بـیـسـتـم دـقـی مـا ن لـ
ئـدـ بـیـا تـی کـوردی کـوتـ جـمـو و جـ و گـشـی ئـدـ بـیـ خـی کـ لـ
مـا نـو و سـا نـی شـسـتـ کـا نـ دـن، بـگـرـ تـا دـتـ سـر نـو و ی حـفـا کـا ن،
نـو و یـکـی دـیـا ر ی مـا نـو و سـا نـی کـوردین زـر بـ مـو و نـی دـکـ و نـ ژـر
کـا ر ی گـر ی ئـدـ بـی یـا بـیـسـتـی و بـ هـی بـو و نـی کـشـیـکـی نـتـ و ا یـتـی
ز یـا تـر بـر و ئـدـ بـی بـر گـری و نـا سـیـ نـا لـیـز مـی و بـ دـیـا ر ی کـرا و ی لـ
ژـر هـ ژـمـو و نـی ئـدـ بـی مـو و سـی دـا ن، بـ تـا یـبـتـی مـا کـسـیـم گـر کـی و
دیسک فیسکی تـر یـر دـسـکی کـا ر ی گـر ی تـ و ا و یـا ن بـ سـر مـا نـو و سـا نـی
کـورد هـ یـ. بـ یـشـ زـ تـر گـشـنـی گـا ی ئـدـ بـی ئـ و ا نـ لـ سـر فـم
بـو و، نـو و کـ تـکـنـیـک و شـو ز ا و بـو نـیـا د ی ئـدـ بـی.

لله نداءات دا به گشتی په وړک هـ ی و په ووی د کت وک جولیا کریستف فاد: هـ موو تکستکی ئدبی شش ل ناو تکستی پیش خی تی. به واتایکی دیک گان ووی نه و به پیش نه ووی خی شنگ روابت، ئم به هـ زی نه ووی دواتر د رد خات. ل من ئم به مان به باش نابینم چونک د بت مان هـ میش ل گ گان انکاری و پویستی ژیا نکردنی مر فای تی خی نو بکا تو و هاوکات ل گ ش ی و ئا است نو کانی مان ی جیهانی بکات.

من ئەم دەرچوونە لێ قاوغی پەشوو لێ ماننوسانی کورد زۆر بەدەگمەن دابینم، هەرچەندە خەجیاکردنەوی ئەدەبی پەوستی بە چەکی و ئابازی ئەدەبی خەجەیی. بەبام لێ ئەدەبیاتی کوردی تەنیا هەوێ دابیندەت، هەررۆک هەررۆک ئەکتافێ پاس گوتووێتی:

نووخوازی لـبـرانبـر نوخوازییـکی تر خـنـی گرتوو و خـی بـیان کردوو، بـیـ لـبـرانبـر گـی مانیفـستـوو دـریدـبـن. بـشـکـی دیکـیان ئو جـنگـیـ کـ لـبـرانبـر گروویـ ئـدـبی شارچیـ تی هـیـ، بیانوو کـش ئـوو یـ کـ جیاوازی ستایلی کارکردن، یاخود جیاوازی بـچوونـ بـرانبـر بـ زمانی ئـدـب. ئـگـرچی مانیفـستـکـ چ لـبـرانبـر فیکر و چ لـبـرانبـر ئـدـبیاتی گـلانیـشدا شتـکی نو نیـ، پـشـتر لـبـرانبـر ئـدـبیانی گـلانی ئـهـتـیشدا هـبوو، بـ نموونـ لـبـرانبـر فارسـکاندا، (بزورگی عـلـوی و سادقی هیدایت و د. موسـدق) هـبوون، ئـم ئـدیـبانـ لـبـرانبـر کاریگـری ئـوگـیـ ووشـکی سیاسی لـبـرانبـر، ئـو مانیفـستـیان دـرکرد، لـبـرانبـر و عـرب و بـتایبـتی ئـدیـبانـی عـاقیش وک (سامی مـهدی و فازل عـزاوی و فـوزی کـریم و خالد عـلی) درووستبوون، ئـمانیش لـبـرانبـر کاریگـری فیکری چـپـگـرایـی بوون کـ لـبـرانبـر و وک پـدک لـبـرانبـر و میسرـوو ووی لـبـرانبـر عـراق کردبوو، ئـم دـستانـ خـیان اگـیـاند و مانیفـستی تایبـت بـ خـیان بـاو کردوو.

دـستـ و گروپـ ئـدـبیـ کوردیـکان

بـهـمان شـوشـ لـبـرانبـر ئـدیـبانـی کورد، مانیفـستی ئـدـبی گرووی کفری و وانگـیـکان بـتایبـتی بزوتنهوی (وانگـ لـبـرانبـر ساـی ۱۹۷۰) هـبوون، ئـم بزوتنهویـ یهـکهـمین بانگـوازی خـی لـه بهرواری ۲۵/۴/۱۹۷۰ دا لـه ژماره (۱۵) ی رـژنامهـی (هاوکاری) لـه شاری بهغدا بـاوکردهوه. بزوتنهوه که خواستی سهـره کی نوـکردنهوی ئـده بی کوردی بوو، به هـوی کـمهـک قهـمهـمی تازـی ئـو سهـرده مه که دواتر دهـنه ناوـکی دیاری ئـدـبیاتی کوردی، لـبـرانبـر (حسن عارف، کاکه مهـم بـتانی، جهـمال شاربـاز، جهـلال میرزا کهریم، کهـمال هـووف مهـمد شـرکـ بـکهـس) ئـهـمانـه لـبـرانبـر دروشمی (بیری نو، وتهی نو، کرداری نو)، هـستکردن به زهـروره تی تازه کردنهوی ئـده بی کوردی و نوـکردنهوی جیها نـینی خوـنـرانی کورد، هـدهـستن به داـشتنـوی کـمهـک فـم و پـودانگ و جومگـی کـنی ناو و شـنبیری کوردی و گـیـنی به فـم و ناوهـک و بابه تی تازه. لـبـرانبـر شـرکـ بـکهـسی شاعیر یهـکـ بوو لـه اـبهـرانی بزوتنهوه کـ هـرچـند لـبـرانبـر مانووسانی وک حسن عارف و کاکـمـم هـبوون، لـبـرانبـر ئـم زـتر لـبـرانبـر چوارچـووـی شیعری و هـوی تاکـکـسی مایـوو، نو وک دـستـ و گروپ.

هـروـها لـبـرانبـر دـکانیشدا مانیفـستی (وـران) و پـشووتـریش کـمـمـمـم نووسـری هـولـبـر دـستـ چـمعیـکیان بـناوی قوتا بخانـی هـولـبـر هـبوو، لـبـرانبـر رانیش گرووی (هـندـیـکان) لـبـرانبـر پـنای کاری

فیکری و لاککیندو دا خیان اگه یاند. له هیچ یلکک له و دستان و گروپان کاریکری خیان نهستان سار نهوکان و نهو ستایل نه دبیش که تا نهستان کاری پدکرت. له له هر یلکک له م بزوتنه و نه دبیشکان به تایبته تی کوردی نهی نهی چنه کنووسان و نه مانووسان که متر ددردکه و نه و مانیفستان یانه نه بوو مدهل و گوتارکی زانی نه دبی و نه وای دوی نه وان بیکات به بنه ما و کاری پیکات، چونکه نه دب کاری تاکگه رایید نهک گروپ که نه م دوی چارکه سده یلک بوو به تگه یشتنی فیکری له ناو نه دیبانی کورد، هر به یه دواتر له به ریک هه و نه و نه و، که بینیمان گروپه کانی که رکوک و وانگه و هه ولهر و هه نه نه کان چنه توانه و نه یان توانی تاکو نه و کانی تر شته که زیاد بکن به سار نه و مانیفستان نه دب بیانه، چونکه ددردکه و نه دب کاری ته نیاید نهک گروپ.

دوچار نه وای که له چمه کی مانیفستان و نه تده گه یه، کارکی دوو به تییه، یکه میان: له پشت ده قی نه دب بیدا مشووم که کی م عریفی و هزری دده نه نه ناراو تا بره و به جیاوازیه کان بدات، دوو میان: نه و یه که له و دیووی نه دب بدا جیاوازیه کان ددمرت، درووناسی که سی توند ده داد به نه نه نه نووسه ری ده ق که نه خنه له ده ق که ی دگیرته و به ناسایی و رید گرت، نه و نه که گورز له جیاوازی دیدگا ده و نه نه نه، گروپه که نه وانیه تر پشتگو ده خنه و دایانده به نه له دونیای نه دب، به بیانووگرته نوخوازی و دایه ان و که له نه که دروست ده کن و تاقی ده که نه و، به یه یه هه موو مانیفستان ته نیا و نه نیا به ماو یه کی کورت دده نه نه و نه که درنه.

دوو ده یه یه په شوو مایه ی نه و بوون که ببه فاکته یه که به گه شه سه ندنی نه ستای نه مانی کوردی هه رچه نه نه مانووسانی نه و کانی په شوو له به نه کانی ده ست ته نه ده په یه.

له وان نه حسن عارف له هه شتاکا نه و هه ردوو نه مانی شار و نه ندیشه ی م نه قه کی چاپ کرد، عه زیزی مه لا نه نه که نه و نه و غه وار نه خه سرو جاف که ددرد و هه یه چاپ کرد.

له نه دب بیاتی شاخ و که و دا، مه مه د موکری نه مانه کانی سه گوو و نه نه و هه ره س و نه م که ریم عارف که چی سووری چاپکرد. له هه نه رانه یه چنه نه به ره مه که له دایکبوون و نه نه مانی مرنا که که نه نه و هاوارا دیجله یه مه مه د نه نه نه، به شه سوو زاری کرمانجی نه و نه و.

نه گه رچی له م قه ناغانه شدا یه که شه وازی گه نه نه و و کاریکری شه سیالیه سی نه الیزمی به نه ربه ی نه مانه کانه و نه ددینه رته، ده به نه نه و نه بزانیه که نه م قه ناغه نه گه یه خه شکرد به نه وای که نه مانی کوردی له قه ناغی نه و نه کان نه ر زیاتر په شکه و نه،

گۆشەسەندەنەکی وا بەخەییو بێبەخت کە ھەرگیز گۆشەسەندەنی وای بە خەییو نەبێت.

سەرباری ئێو مانیانە کە مەمەکی مانیووسی چۆنێکی کورد مانیان بە زمانی بەگانی مانی نووسی ناوبانگی جیهانیان ھەبوو وەک یەشار کەمال کە بە تورکی نووسێت (سەلیم بەرکات) بە عەرەبی (ئێبراھیمی یونس) کە بە فارسی نووسی.

ھەرچەند ئێمە مانیووسانە لە لایەنی زمان ناچەن خانەنی مانی کوردی کەچی لە ناوچەکی باسی ژیان و خەباتی کورد دەکەن.

-دواین نەوی مانیووسی کوردی

تا ئێستا جگە لە چەند مانیووسێکی کە بە پەنجەیی دەست ھەژمار دەکرین، گۆرنا بە گشتی مانیووسانی گۆنج لەژێر ھەژموون و کارتەکردنی ئەستەوخی نەوی پەشتور دەرنەچوون و نەیانتوانیو ئێمە قاوێ تەک بەشکەنن. بە نموونە ماوەیک لە مەوبەر من دوو مانی دوونەوی جیاوازم خوێندوو کە ھەردووکیان لە ناوچەکاندا یەک باس بوون. کە یەکیان نەوی حەفتاکان و ھەشتاکانە دوو میان مانیووسێکی تازە، ھەردووکیان لە فەرم و ناوچەکی باسی کەخستەکانی ناوشاری بزوتنەوی کوردایەتی دەکەن. ئێمە کاردانەوی و مۆترە کردنی بیر لەقی دوومە لەسەر فەرم و بیر و کەدی یەکەم لق و پەپی گرتوو، کە دەبوایە سیمایەکی نوێ بە بیرکەیی داوایە. بەیە پەوستە مانیووسان ھەمیشە خەیان تازە بکەنەوی و بەرەو ووت و کارتەکردنی تازە بچن، لە بەرامبەر شیدا ھەوی زەر جوان ھەن وەک پەپەگرافیکی شوانی باکەیی کەما سەعدی، لە ھەوی شکلیەوی و سادیستیەتی مانی بەگەوی بەند و زانستی مەرەفی ھەرزانی گۆران سەباح، عێرفانی مانی میدیای ھەشتەنگ شەخ محەممەد. کە بە تەواوی لە فکر و ناوچەکی رەمانەکانی پەش خەیان دەچوون و تازەن بە ئێدەبیاتی کوردی. ئارنست ھەمەنگوای دەت: شەوازی نووسین ئێو، وا بنووسیت، پەشتەر کەس وای نەنووسیەت، داھەنەنیش ئێو، لە ھیچ داھەنەنەکی پەشتەر نەچەت.

پەپام لە نەو رەمانی کوردی دا.

ھەمیشە لە ھەموو دنیادا مانی پەپامەکی بەرزتری بە خوێندەوانی پێی، بەیە زەر جار نووسەر دەگەینە ئاستی دوودەیی و دەھەاوێکی جدی. لەرە کارامەیی و زەندی نووسەر خەیی زیت دەکاتەو و دەتە پەشەو کاتێکە وا لە خوێنەر دەکات ناچار تا ئاستی دەق بەرزبەتەو، چونکە پانتایی نەوان و خوێنەر نووسەر زەر جار وەک پانتایی نەوان زەوی و ئاسمان وایە، گرنگە باشترین نووسەرەن ئەو

كهسانه نه بن كه بـ ئاستى خوـنهر نهـيـنه خواره وه بهـكوو ئه وه خوـنهره دهـبـت به پايه كان و نه رده بانه كانى نووسين سهركه وـت وهـك جبار جمال غريب دهـتـ: من گهر يهـك خوـنهرم ههـبـت درـژه به نووسين دهـدهـم.

سـرـرـاى هاتنى گـلبـا و پـشـكـوتنى تـكـنـلـژيا و سـرـقاـبوونى زياترى مرـقـكان و خـريـكوونيان بـ بابـتـ كورت و خـراكان، تا ئـستاش مـان پـگـى خـى لـدـست نـداو و مـانـنووسـانـيش بـردـوام لـ ووى تـكنـيك و گرـچـنى و گـانـووى ووداوـكانـو، پـر بـ هونـرـكان دـدن. هـرچـند لـگـ دـركـوتنى كـمپيوـتـر و مـبايل و ئامـر زرنـگـكان، باسى مـرگى نووسراوى سـر كاغـز و بـر لـ هـمووشيان باسى مـرگى مـان لـ جيهان دـكرـت. مـژووى مـانـنووسـانى جيهانى ئـمـى سـلمانـدوو، كـ هـموو ئـو مـانـانـ سـرـركـوتـوتـرن كـ لـ گـانـووى ووداوـكانـفرى و هـمـچـشنى زـدـتر سـرـركـوتـوتـرن لـووى كـ مـانـنووس يـخـى تـنيا يـك ووداو بـگـرت و تا كـتايى بـ دواى داچـت. لـ بـر دوو هـكار.

مـان لـ هـمـبـر فـلسـفـدا:.

هـبـتـ ژانـرى مـان يـكـكـ لـ گـرـكانى ئـدـب كـ مرـقـ بـ دـربـينى زمانـكى جيا لـ گـانـووى ووداو و بـسـرهاـتـكانى ژيان بـدر لـ نووسينـووى مـژوو و يادـووى و بـرـووىـريـكان، بـ زمانـكى تابـتى تر و باـتر لـوانـى پـشوو كـ باسـمان كرد، لـ گـاى گـمـى زمان و گـانـووى سـرد و گـانـووى بـ اـبردوو و دـرخـستـى داهاتووى خـى پـ ديارى دـكات. هـروـك ئـلبـ كام لـ بـرـووىـريـكانى خـيدا ئـژ "ئـووى مـانى پـ لـ ژانـرـكانى تـرى ئـدـبى جيا دـكرـتـو هـمـچـشنى و فرـ هـندى مـان لـ نووسينـووى ووداوـكان" بـمـش مـان وـك قورستـرين و زـحمـتـرين ژانـرى ئـدـبى ديارى دـكرـت. بـ هـمـان شـوـ كامـى مـانـنووسى جيهانى لـ درـژى تـوانينـ تـايـبـتـيـكانى خـيدا دـنووسـت " بـئـووى بتـووت بـيت بـ فـيلـسووف سـرـتا بـ مـانـك بنووسـ" گـر بـت و ئـمـ ديدگايـكى ئـدـبى بـت بـ باـگـرتنى دـقى مـان، پـچـوانـكـشى هـر درووستـ. وـك ژان پـ سـارتـرى فـيلـسووفى بوونگـاى وـك سـرنجى دـخـاتـ سـر فـلسـفـ " فـلسـفـ وـك نووسينى مـان واـ، لـ هـموو ووداوـكـدا پرسـيارـك درووست دـكات" بـم پـودانگـكـواتـ دـكرـت مـانـنووس وـك فـيلـسووفـكى بچووك لـى بـوانـدرـت. سـرـبارى ئـووى كـ مـرچـ نووسـرى مـان سـرـتا ئـديـب بـت و دواتـ وانينى تـايـبـتى و باـاى هـبـت بـ ژيان و سـرداوى جياواز و ئـبـستـكراتى و هـاى هـبـت بـ پـژيـكتـى ژيان و

دښخستۍ نهټۍ و پنهانۍ کاني ناڅي مړۍ لږ يک هڅه بخت،
شيكاري بڼ بکات و بيخاتۍ بڼ څرمانۍ دډب و نازيان و بڼ
بوږيو و بيخاتۍ بڼ باس.

هــمـچـیـشـنـی و فـرـهـنـدی لـمـا نـدـا .:

مـٓژووی ٭٭ مانووسانی جیهانی ئـٓمـٓی سـٓلـٓماندوو، کـٓ هـٓموو ئـٓو
٭٭ مانانـٓ سـٓرکـٓوتووترن کـٓ لـٓ گـٓ٭٭انـٓوـٓی ٭٭ووداوـ٭٭کان فرـ٭ی و
هـٓمـ٭چـ٭شنی زـ٭دـ٭تر سـٓرکـٓتووترن لـٓوـٓی کـٓ ٭٭مانووس یـ٭خـٓی تـ٭نیا
یـ٭ک ٭٭ووداو بـ٭گـ٭ت و تا کـ٭تایی بـ٭دوای دابـ٭ت. لـٓ بـ٭ردو هـ٭کار.
یـ٭کـ٭میان: تـ٭نیا ٭٭ووداوـ٭کی دیاری کراو، خوـ٭نـ٭رـ٭کی دیاری کراویش
بـ٭ سـٓرنـ٭ دـ٭گـ٭ت.

دوو٬میان: ت٬نیا ی٬ک ٬ووداوی گشتگیر پ٬یام٬کی دیاریکراویش
ب٬د٬ست٬و٬ د٬دات. و٬ل٬ ل٬ فر٬ ه٬ندی ٬ووداو دا خو٬ن٬ری ه٬م٬
٬٬نگ و پ٬یامی فر٬ چ٬شنیش د٬کات٬ ئامانج.

ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭگە ئۇرۇنما. ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭگە ئۇرۇنما. ئۆزۈڭنى ئۆزۈڭگە ئۇرۇنما.

هه‌روێک چۆن هه‌ردوو نووسه‌ری دیاری جیهانی بواری ده‌روونی ماسه‌شیته‌ و سادیزمی، ده‌ناتا فرانسه‌ دیسادی فره‌نسی، ناسراو به‌ مارکیز دیساد له‌ سا‌ی ١٧٤٠ - ١٨١٤ و فه‌ن زاخر مازه‌خی نه‌مساوی له‌ نه‌وان سا‌یانی ١٨٣٦-١٨٩٥ دوو نووسه‌ری ده‌روونشیکران نه‌بوون به‌هه‌کوو دوو به‌ماننووس بوون توانیان گه‌وره‌ترین هه‌ر دوو نه‌خه‌شی سادیستیته‌ و ماسه‌خیزمی به‌ده‌زنه‌وه‌. به‌مه‌ش ده‌شه‌ به‌ماننووس به‌ته‌ فاکته‌یه‌ک به‌ چاره‌سه‌ر و گه‌هه‌نکاره‌ گه‌وره‌ له‌ سه‌ره‌جه‌م کا‌یه‌کانی ژیا‌نی مه‌ره‌قا‌یه‌تی، له‌ زه‌گاری و ئازادیی و پاراستنی چه‌مه‌که‌ مه‌ره‌قه‌یه‌کان.

تہ نانات واک بـرگریکاری نو و بـ لاگیری و گو دانہ قرخ قرخ و مقـ کان و ہـ واردی جیا وازیہ سروشتیہ کان، مانووس یی کارای دہ واک ژیل دہ لہ ز دہ ت " نموونی ہہر گش لای من بریتیہ لہ: کافکا، بیکت، گیراسیم لہ کا و گہ دار، نووسینہ وی تہ تہ یی کی زہر جوانیان داہنا، ئویش نووسینہ وی تہ تہ یی تایبہ تی خہ یانہ. بہ و پیہش واکو کافکا ئہرکی مانووس نووسینہ وی ووداو کان و پیسی و پیہی مرہ واک خہ و لہ گای شہ پیہ کانہ ہزر و خہ یای تایبہ تی نووسہر، بہ مہش نووسہر دہ بہ تہ ہہر گیشہ نری شہ کی تایبہ تی لہ ناخی خوہنہ ردا و لہ کتہ و تہ کانیشی دہ چہ تہ خزمہ تی گیرفانی کسانہ تر، بہ ناوی شہ شہ فکری و کہ مہ یایہ تی و سیاسی، نہ تہ وی و نہژادی، ئہ مہش بہ وونی لہ لای ماکسیم گہرکہ لہ "دایک" و "زانکہ کانہ ژیانم" و چیخہ ف "زیندہ خہ ون" و دیسکہ فیسکی لہ "تاوان و سزا" دا بہ سہرجہم ہہ ہندہ کانہ دیکہ دہ بندہ سہرورہ تی ژیان لای خوہنہر.

زمان له مانې كوردې دا

سرباري ئووي مانې ئستا له ناوېكي گوانو و تېكنيك و شوو و شواز و بوونيد بھز، له بگگوي هموشتزان و كم شتزان دا، پشك تووتر له مانې كاني شستكان و حفتاكان، ئممش كاريگرپيتي زر و زووندي وركگوانې دقي بياني و نووسلراني بگنانې لسلر مانووساني كورد.

پم خش بوو ئم وون بكمم و ك ئستاي مانې كوردې له ووي زمان و له نووسي و زمانې كوردې، له خراپيترين دخي زمان داي و دتوانين بپين زربې مانووساني كورد نشارزان ب زمانې جگماكي، هر مانووس نووسكي تايپتي خي هي و ب تايپتي تر له بكار هپاني زمانې و نووسي، سرباري ئووي بچووني جياوازم هي. ب باشم زاني دستكاري نكم و وكي خي بيهمم و، هرچند جار ئم تا ئستا يك نووسي دياريكراو و يكانگيري كورديمان نيه، بلكوو ئسف هرپكمان ب جرك د نووسل. وكي ئو واپ بپين له جنگدا هموو شتك واپ، ئممش كاريگرې نرني زمانې داگيركاري زمانې كاني سدرست و كچ و تكمي مانووسانې ب ئدبي درو و ك ساري زمانې كوردې خواردو.

ئى نجام: .

هپتې ته هموو دقك چندان گشنيگاي جياوازي هي و دشت چندان توژيندو و خوئندنووي جياواز ب يك دق بكرت، ئووي ئميش شياني ئووي له چندان گشاي ديكو و لباري مانو و بدو، و ل ناكرت لباريانو و ندو، ئي تئناچت مانېك بنووسل، هپگري هيچ پيامك نبت، خوئندر هيچي لوو فېر نبت و كم و زر بشاري له گپيني هزري تاكي كورد نكات، خوئندري كورد تامزرپ، خي له ماندا بپيندو، تكمي ببت و پرسپاري لا دروست ببت، مانووس ب ئاساني دتوانت خوئندري بوروورئندت. خوئندر له مانو و فېر دبت، چن چتر له ژيان ودردگرت و زر جار خي له دقدا ددزئتو و ك له واقيعدا دستي ناكوت. بپي دواي ئو و لكپيندو ي دگيند ئو و درئى نجامي مانې كوردې له نوئندكي جياوز داي ن فري دنگ و ن يك دنگ، وات مانې كوردې نو وكي تاك توانيويپتي وكي دنگي جياواز سنووري زمانېكانيتر ببت و هروها وكي روت و دست و گروپيش نبت ئودنگ ك ببت ييازكي ب هزي ئدبي و كاريگرې و لكتوتې بسلر گلاني ديك دا هبت، تئنيا

- دن کیشوت۔ سروانتس ترجمہ ی محمد قاضی۔ ۲۹ بہمن- ۳۱۹۷ .
- نام کتاب : مسخ (The Metamorphosis) نویسنده کتاب : فرانتس کافکا ژانر کتاب : پوچ گرایانہ قالب ادبی : رمان زبان : آلمانی تاریخ خلق اثر : پراگ ، ۱۹۱۲ تاریخ چاپ : ۱۹۱۵ ناشر: Kurt Wolff Verlag.
- بھرترین رمان ها تحلیل رمان ۱۹۸۴ اثر جورج اورول. پتامبر 23، 2019/2 دیدگاه / توسط محمدرضا تیموری.